

ուրիշ հնդեւր. լեզուներու մէջ լ-ով ալ կը գտնուէր, Տճմա. սկր. cīciras 'ցով, ցաւար, ավ. saratō 'ցուրտ, հիւշ. hela (*helia) 'եղեամն, հնդկ. slota 'ձմեռ, slana 'եղեամն, լիւ. szalna 'նոյրը, száli 'ցրտանալ, szálas 'ցուրտ, նշ. hal 'ցամաք ցրտացնալ, եւ. հնդեւր. l-ով սառն, սառնած բաւերէն զատ' հիւշ. liarn 'խիտ սառուցեալ սրտաքին երեք ձեան, լիւ. szarna 'նոյր, հորն. Hornung 'փետրուար, եբգ. grosser und kleiner Horn (մեծ եւ պզտիկ հորն) 'յառնուար եւ փետրուար, Ըստ Woodի (Am. Journ. Phil. 21, 178 հետեւ. տ. 1A. 13, 122) սկր. qarad 'աշուն, եւ լիւ. szilus 'օգոստոս, ալ հնդեւր. *kelē 'առք բլլալ, սրմասին կը պատկանին Լատ. calidus -dho-ով և *caidhos, հնդ. զաւի. տեղացի տնուր *Callia* (s. aequae) Niedermann BB. 25, 76 հետեւ. Walde Lat. etym. Wörterb. 85.

6. Ինչպէս որ՝ ըստ Pedersenի, յոյն (սեւ. եզ. յոյն) *ja'ni, *janién, իսկ ձեռն- *ma'ru-k', *maruk 'էն էն, նոյնպէս ալ հայեր, բայց, հօր, ձեր' յոյնի եւ ձերս- բառերուն յ եւ ու (= առ-)-ին նման յ եւ 0 ունին, որովհետեւ ըստ իմ կարծեացս՝ հայեր = հնդեւր. putēr (գրեթէ արժանաւ a-ով՝ ըստ Osthoffի), ք. patēr, բայց ամենից ա-ով, եւ այս ձեւէն նախահայ. *հապէր, *հաթէր, *հաթէր, *հայր եւ *հայր-էն հայեր Տճմա. գ. ու. օրթոս = *atsros, *atsr, *atr, *art, որ եւ որք ըստ Pedersenի, նոյնպէս այլ ալ = հնդեւր. *anēr եւ այս ձեւէն նախահայ. *ainir, *ajnr, ուսից այլ. իսկ առն = հնդեւր. *anrós, եւ այս ձեւէն նախահայ *anr, ուսից առն, տ. Pedersen, Armenisch und die Nachbarsprachen՝ նոյնպէս հօր = հնդեւր. *putrós; բայց նախահայ. ի մէջ օտը ընդունեցաւ ու սեւ. եզ. ի վերջաւորութիւն եւ. եղաւ. *հապէր, *հապաթը, *հապը, *հաթը = հօր. Ինչպէս կը տեսնենք, հայեր եւ հօր ձեւերուն բացաւորութիւնը Holger Pedersenի երկու ձայնական օրէնքին կը հետեւին: Կենցե՛ք երկար մեր հայերէն գրքը, նշանաւոր գանձաքի հայագէտը:

(Շարունակելի)

ՀՈՒՆԻՍ ՈՐՈՐԹՈՒՆԵՐՆԵՐ

ՔՄԱԿԱՆՆԵՐՈՐ ԿՈՂՈՐԴԱԿԱՆ ՄԱՆՈՒՐ

MSL. Ժ. Կ. հատորին մէջ էջ 243—245 հին պաւերէն gasi 'առագ' բառին առթիւ խօսելով, ուսուցչապետն Meillet կը գնէ նոր ձայնական օրէնք մը, որուն համեմատ նախատառ քմական մը կը փոխանակուի կոկորդալանով, ինքն բառին մէջ կայ որեւէ չլսածայն մը. այսպէս լիւ. žasis ձեւին կը համապատասխանէ հայ. gasi 'առագ', հայ. dzvėzda 'աստղ' ու լեւ. žvazda, լիւ. žvaigždė, հայերէն. swaigstan: Այս օրէնքը աւելի կը հաստատեն սեւական լեզուները. յայտնի է որ սեւական հասարակաց ճ ձայնը արաբական շատ բարբառներու մէջ դարձած է յ եւ յեւայ ալ չ. այս փոփոխութիւնը կը պատահի մասնաւորապէս մոլորակներ բարբառներու մէջ. բայց մարքերէն մէջ երբ բառը որեւէ

չլսական ձայն մը կը պարունակէ, այս փոփոխութիւնը տեղի չ'ունենար. այսպէս մարքերէն կ'ըսուի ճիշտ 'ընկողը', փոխանակ յ յ յիշ. կամ մարքերէն gēns 'սեւ' փոխանակ جنس jens եւն: Հայերէնն ալ ունի ինչ-է ձեւեր՝ որ այս օրէնքին հպատակ բառաւ է. մեր լեզուին մէջ հնդեւր. ճի ձայնը է եւ ի ձայններուն քով դարձած է լ, ինչպ. վեր, վերջ, վիշ, միտի բացառութիւնը ինչ-է ձեւն է, որուն դէմ պիտի սպասուէր *վիշ, որք այսպիսի փոփոխութիւն մը տեղի չէ ունեցած յ ձայնին պատճառաւ:

Մէյէի այս օրէնքին ի հաստատութիւն կ'աւելցընենք գաւառական տարրիկն ալ. մը, որուն բացատրութիւնը տալ գ-ժուար էր մինչեւ այսօր: Յայտնի է որ հին Ըրազմէ բառը նոր հայ բարբառներու մէջ ը ձայնէն զերկալով դարձած է ըրազմ, եւ գերթի է այս ձեւով ալ կը միայն բոլոր հայ բարբառներու մէջ. այսպէս օրինակ՝ Տփ. Աղլ. Ըրազմ, Խրք. ըրազմ, ըրազմ (սեւ. ըրազմի բաց. ըրազմ), Գոր. ճաւղ, Ան. ճաւղ, Ան. ըրազմ, Գոր. ճաւղ եւն:

Բայց ասանց ամենուն դէմ Ալանքէզի բարբառը կը հանէ +աւ- (բաղաձայնով սխալ բառի մը քով +աւ-*) ձեւը. կրտսր կարծուի ինքն բառակցորի ը՝ ձայնաշրջութեամբ ը դառնալէ յետոյ՝ վերջաւորաւ +ին նմանորութեամբ դարձած է +. բայց այս մեկնութիւնը սխալ է: Բառը Մէյէի վեւրի օրէնքին հպատակող գեղեցիկ օրինակներէն մէկն է. քմական ը (= ը) իր աստիճանի կոկորդալանին է վերածուած ազգեցութեամբ բառին ներքին ը ձայնին:

Թարգմ. 1905 յուլիս 5:

ՀՐԵԶՆՅՆ ԱՃՈՒՆԻՍ

ՄԱՆԵՆԱՐՈՍՍԱԿՆՆ

Das armenische Hymnarium.

Studien zu seiner geschichtlichen Entwicklung.

Տակաւին ոչ որ ձեռնամուխ եղած էր շատ րոկնայի պատմութեան մը կերպարանքը նոյն իսկ ոտուրագներ: Ահա այս պատմութեան լեյքնելու առաջին բառականն աւելի յայտնի փորձն է զոր կ'ընծայէ Ներսէս Տէր-Միկայէլեան: Հեղինակին դիտումն եղած է բուսաբանէ 1. Այսօրուս շաւրակնայի կերպարանքն եւ ասոր կապած զանազան խնդիրները (1—28). 2. Այսօրուս շաւրակնային հնունքներն եւ առաջին կերպարանքը եւ նոյնին կրած փոփոխութիւնները, որ է բնիկ կանոնի պատմութիւնը (29—62) 3. Աւանդութիւնը շաւրակնայի հեղինակներու ըստմամբ (աւանդած նիւթը, աւանդութեան ինչ բանի վրայ յեցած բլլալը եւ պատմական-մասնաւորական քննադատութեան մ'առջեւ ինչպիսի յարգ ունենար 63—104). Մատենանի վերջէ կցուած է յաւելուած մը՝ ուր կը խօսուի Ներսէս Հնորհայեան անընդհատապէս վերջէ եկող ստույգայնի վրայ (105—110).

1. Որչափ ալ առաջին մասը մեկալ երկու մասերէն համաձայն երեւոյ, համեմատաբար աւելի